

УДК 316.42:504

Остринська Людмила, Цинтила Олена

**ЛЮДИНА VS. ПРИРОДА:
ДІАЛОГ ЧИ ПРОТИСТОЯННЯ?**

У роботі йдеться про необхідність самовизначення людини в умовах сучасної екологічної кризи та переосмислення ролі Homo sapiens у рамках дихотомії «людина – природа». Йдеться про ідею гармонізації, прагнення до цілісності людини та природи, імператив відповідальності людства перед природою запропонований екогуманізмом.

Ключові слова: людина, природа, відповідальність, екогуманізм, цілісність, гармонізація, екологічна криза.

Ostrynska L., Cyntyla O. Person vs. nature: dialogue or opposition?

The author investigates the problem of the necessity of identity person in-process investigated in the conditions of modern ecological crisis and change of role of Homo sapiens within the framework of dichotomy «a person and a nature». It's about the idea of harmonization, to aspiration to integrity person and nature, imperative of responsibility person before nature, propagandized by an ecohumanism.

Key words: person, nature, ecological crisis, responsibility, ecohumanism, harmonization.

Остринская Л., Цинтила О. Человек vs. природа: диалог или противостояние?

В работе исследуется необходимость самоопределения человека в условиях современного экологического кризиса и переосмысления роли Homo sapiens в рамках дихотомии «человек – природа». Речь идет о идее гармонизации, стремлению к целостности человека и природы, императив ответственности человека перед природой, пропагандируемый экогуманизмом.

Ключевые слова: человек, природа, экологический кризис, ответственность, экогуманизм, гармонизация.

Питання самовизначення людини в рамках одвічної і надзвичайно гострої сьогодні дихотомії «природа-людина» постає темою численних дискусій у рамках окремих наук та міждисциплінарних досліджень. Стосунки між людиною та природою цікавили ще древніх філософів, нині ж, в умовах екологічної кризи і кризи людської ідентичності, вони отримують новий вектор і людина повинна вирішити: або й далі заради власного комфорту нещадно знищувати природу, або зменшити свої апетити і спрямувати зусилля на її збереження.

Для розуміння взаємин людини і природи, варто зважати, що хоча становлення *Homo sapiens* як біологічного виду відбувалося в природному довіклі, людське буття є буттям соціальним, буттям не в природному, а в штучному світі, створеному людиною – світі культури і цивілізації. Крім того, становлення *Homo sapiens* вимагало протистояння, підкорення людиною природи. Та «сучасна екологічна ситуація не є результатом протистояння людини, що вийшла з природи, і самої природи. Навпаки, сучасна екологічна ситуація є яскравим свідомством того, що людина не може вийти з природи» [4]. Егоїстичне ставлення людини до природи виражається у «сприйнятті світу як контейнера, повного корисних предметів, призначених для одноразового використання» [1, с. 197].

Невиправдане зміщення філософських акцентів у системі «Людина – Природа» призводить до того, що спотворюючи навколишнє середовище, людина спотворює і власну людську природу. Ховаючись за ролями, статусами та власністю, вона втратила відчуття своєї ідентичності: внутрішньої єдності, спадковості та самототожності [6]. Вчені вважають, що зростання кількості душевних захворювань і самогубств у світі пов'язане з насильством над навколишнім середовищем. Спілкування з природою допомагає зняти стреси, напруження, надихнути людину на творчість. Понівечене ж середовище пригноблює людину, збуджує руйнівні імпульси, шкодить фізичному та психічному здоров'ю.

За таких умов діалог є вихідною передумовою подальшого співіснування людини і природи. Спосіб життя, який вимагає все більшої кількості ресурсів планети, що не відновлюються, безперспективний; руйнування середовища призводить до деградації людини, як фізичної, так і духовної, викликає безповоротні зміни в її генотипі. Для зміни цієї ситуації необхідне переосмис-

лення сутнісної ролі людини і відмова від антропоцентричного світогляду, що принижує решту світу [6].

Людині необхідно пройти період ідентифікації і навіть певної уніфікації з природою – стати з нею одним цілим. Людина має трансформуватись із «використовувача природних ресурсів» на «людину-екологічну», а для цього – переглянути настанови, якими вона керується у своєму існуванні. Прямою відповіддю на питання – як людина повинна ставитися до природи, є концепція благоговіння перед життям, запропонована А. Швейцером [3]. Земля – не щось відокремлене від людської цивілізації. Людство – лише частина цілого; звертаючи свій погляд на природу, ми звертаємо його на самих себе. І якщо не зрозуміти, що людина, як частина природи, має на весь світ могутній вплив і що вона така ж природна сила, як вітри і припливи, ми не зможемо побачити і усвідомити всієї небезпеки наших нескінченних зусиль вивести Землю з рівноваги.

Відповідно до негативного прогнозу, на нас чекає повна деградація біосфери і людини (як біологічного виду): поширення раніше невідомих рослинних та тваринних, а можливо, й людських, монстрів. Тобто може з'явитись зовсім нова біосфера, яка нині видається фантастикою, проте біотехнічна революція та науково-технологічні дослідження можуть зробити її реальністю.

До сучасної екологічної кризи призвела егоїстична любов людини до самої себе. І примудрившись потрапити в цю ситуацію, людство замінює значення гуманізм на екогуманізм. Він, на відміну від традиційного гуманізму, бачить у природі буття людини. Екогуманізм – це відповідальність [3, с. 249]. Автори праці «Порядок із хаосу» наполягають на необхідності відновити союз людини з дикою природою на нових підставах, щоб єдність природи й людини включили також науку, культуру, суспільство. «Це надає імперативного характеру відповідальному ставленню до довкілля. Можливості людської діяльності дозволяють також впливати на природу людини, спростовуючи уявлення про її незмінність і самоцінність. Все це по-новому порушує питання про масштаби й форми відповідальності людини й людства в сучасних умовах» [7, с. 103].

Практично безмежна влада людини над природою й власною сутністю вимагає включення в сферу етичного нових об'єктів моральної відповідальності. Якщо в традиційній етиці акценту-

валася сфера спілкування між людьми, то нова етика припускає відповідальність людини за саме існування природи та її цілісність [7, с. 104].

Оптимістичний сценарій подальшого існування людства можливий на шляху переходу до планетарної стратегії стійкого розвитку, вважає О. Симоненко. Екоетична свідомість орієнтує людину на відмову від протиставлення людини та природи, на їх взаємодію та баланс прагматичної та непрагматичної взаємодії з природою [2].

Йдеться про екологічний імператив, про принципові обмеження, точніше, умови, за яких можливе співіснування техногенної цивілізації та живої саморегульованої природи [5, с. 76]. Та окрім екологічного імперативу, має з'явитися й моральний, – совісне ставлення людини до природи. Моральний закон у нас (І. Кант) має бути узгоджений з моральним ставленням до природи й умовою ставлення людини до самої себе [4].

Гармонізація взаємин людини та природи важливою є й для розв'язання інших проблем, адже екологічно виправдані рішення є соціально-позитивними остільки, оскільки сама людина і суспільство загалом є частиною природи в широкому значенні слова. Нова ідентичність людини має вийти за межі ототожнення з соціальним та метафізичним «я» і розширитись до екологічного «Я» [6], що буде зосереджене не лише на собі, а й на всьому світі. Ідея діалогу людини та природи – це ідея гармонізації, самовизначення «людини природної», бо ж без усвідомлення того, що людина є частиною природи, знищення останньої призведе до загибелі самої людини і всього світу.

Література:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М. : Логос, 2002. – 390 с.

2. Дерябо С. Д. Экологическая психология: диагностика экологического сознания / С. Д. Дерябо. – М. : Изд-во Моск. псих.-соц. ин-т, 1999. – 310 с.

3. Канке В. А. Философия : уч. пособие для студентов высших и средних специальных учебных заведений / А. В. Канке. – М. : Логос, 2001. – 272 с.

4. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія: наукові, етичні та філософські ракурси [Електронний ресурс] / Л. І. Сидоренко. – Режим доступу : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Cidorenko/Cid-ekol.html>.

5. Сидоренко Л. І. Філософія сучасної екології [Електронний ресурс] / Л. І. Сидоренко. – Режим доступу : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Cidorenko/mag-biol-1-3.html>.

6. Хамнаева А. Кризис идентичности и экологическое сознание / А. Ю. Хамнаева // Экологическая этика и образование для устойчивого развития. Материалы Байкальской международной конференции ЮНЕСКО. – Улан-Удэ, 2006. – С. 109–113.

7. Яковенко Т. Принцип відповідальності як еко-етичний імператив сталого розвитку / Тетяна Яковенко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010. – № 4. – С. 102–106.